Monitoring procesów przyrodniczych na działkach wykupionych w ekosystemach leśnych

Paweł Kalinowski, Hubert Piórkowski
Zakład Ochrony Przyrody i Krajobrazu Wiejskiego
Instytut Technologiczno-Przyrodniczy

Cel, założenia i metodyka

Celem monitoringu na działkach leśnych wykupionych przez Pieniński Park Narodowy w latach 2014-2017 w ramach projektu LIFE12NAT/PL/000034 pt. „Natura w mozaice – ochrona gatunków i siedlisk w obszarze Pieniny" było określenie i porównanie stanu siedlisk przyrodniczych oraz ocena zagrożeń i perspektyw ochrony, jak również sformułowanie rekomendacji w zakresie działań ochronnych pozwalających na poprawę ich kondycji.

W badaniach przeprowadzonych na 58 kompleksach działek leśnych na pięciu kompleksach działek zastosowano pełną metodykę monitoringu stanu siedlisk przyrodniczych opracowaną przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska, na 13 kompleksach działek zastosowano uproszczoną metodykę ww. monitoringu umożliwiającą ocenę ogólną stanu siedliska, natomiast dla 40 kompleksów działek wykonywano inwentaryzację gatunków chronionych i zagrożonych oraz obcych geograficznie gatunków inwazyjnych.

Dla każdego kompleksu działek rozpoznanie prowadzono w roku wykupu działki („rok 0"), rok po wykupie („rok 1") oraz trzy lata po wykupie („rok 3").

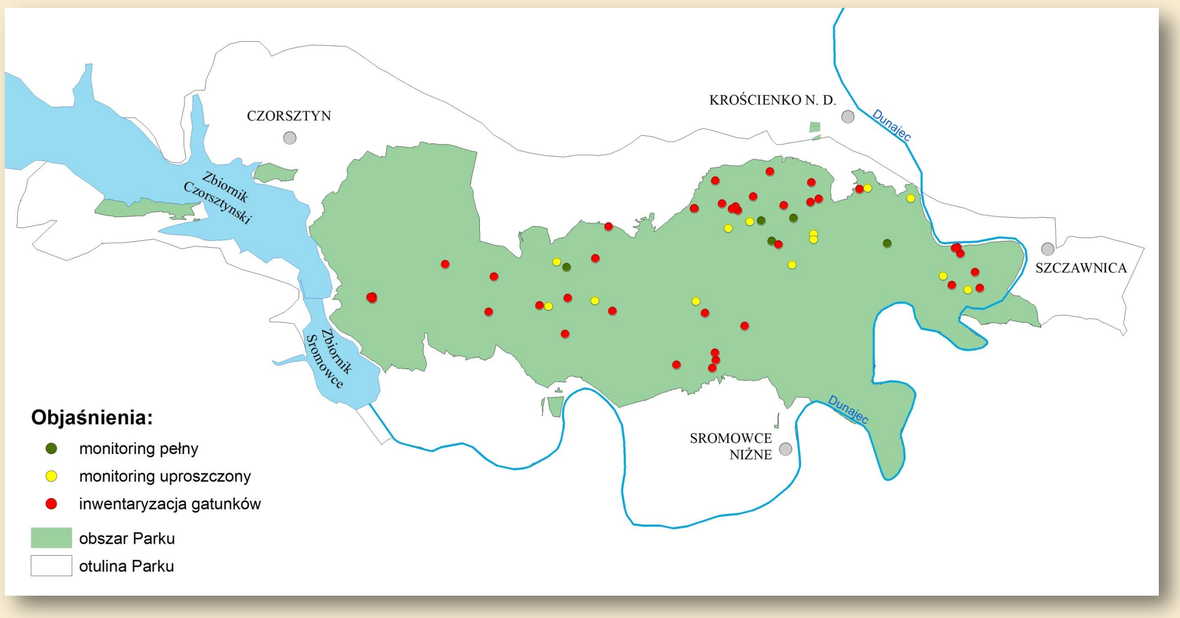

Dolnoreglowy las jodłowy — Żyzna buczyna karpacka

Zbiorowiska leśne na wykupionych działkach

Najbardziej rozpowszechnionymi zbiorowiskami na niemal wszystkich działkach były żyzne buczyny karpackie. Dużo mniej licznie stwierdzano jaworzynę górską z języcznikiem zwyczajnym oraz dolnoreglowy las jodłowy. Mimo że nie odnotowano typowych płatów ciepłolubnej buczyny pienińskiej, to na pięciu działkach wystąpiły nawiązania do tego zbiorowiska.

Ponadto stwierdzano płaty bagiennej olszyny górskiej, nadrzeczne zbiorowiska łęgowe, a także zbiorowiska naskalne z zanokcicą skalną, paprotnicą kruchą, paprotką zwyczajną, kozłkiem trójlistkowym, zwiślikiem wiciowym, miecherą spłaszczoną i miecherą kędzierzawą.

Na stanowiskach zaburzonych lub regenerujących po zaprzestaniu wypasu lub koszenia obserwowano zbiorowiska z dominacją leszczyny, tarniny, iwy i derenia świdwy.

Ocena stanu siedlisk leśnych

Leśne zbiorowiska na wykupionych działkach były dobrze zachowane. W poszczególnych latach badań różna była liczba kompleksów działek objętych monitoringiem pełnym i uproszczonym o właściwym stanie siedliska [FV]: w 2014 r. były to trzy kompleksy, w 2015 r. – sześć, w 2016 r. – cztery, a w 2017 r. – dziewięć. Niezadowalający stan zachowania siedliska [U1] odnotowano odpowiednio na trzech, pięciu, sześciu i ośmiu kompleksach wykupionych działek w kolejnych latach obserwacji. W 2017 r. stan siedliska na jednym kompleksie działek oceniono jako zły – U2.

Większość wskaźników opisujących stan siedlisk leśnych uzyskała ocenę FV i była mało zmienna w czasie – na niemal wszystkich wydzieleniach objętych monitoringiem pełnym oraz uproszczonym obserwowano typową dla żyznych buczyn kombinację gatunkową w drzewostanie z dominacją jodły (30-90% składu drzewostanu), stałym, wysokim udziałem buka (do 55%), jaworu (do 45%), dobrze rozwiniętą warstwą krzewiastą z gatunkami typowymi dla żyznych buczyn oraz runem obfitującym w gatunki ze związku *Fagion sylvaticae*.

Wybrane wskaźniki stanu siedlisk leśnych

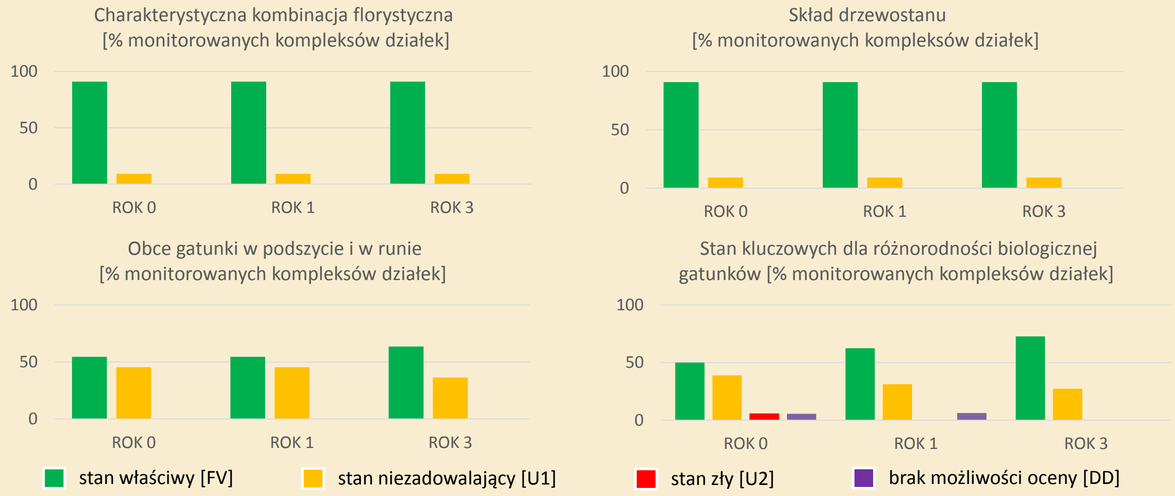

Gatunki rzadkie, zagrożone, chronione

Monitorowane kompleksy działek charakteryzują się dużym potencjałem w zakresie stanowisk gatunków rzadkich, zagrożonych i chronionych. Łącznie, wśród roślin zielnych wykazano 30 gatunków objętych ochroną prawną (12 ścisłą i 28 częściową), 11 z nich figuruje na *Czerwonej liście roślin i grzybów Polski* i/lub *Polskiej czerwonej liście paprotników i roślin kwiatowych*, w tym m.in. storzan bezlistny, kruszczyk drobnolistny.

Wśród mszaków* stwierdzono 19 gatunków rzadkich, chronionych lub zagrożonych: dwa z nich są objęte ścisłą ochroną prawną (bezlist okrywowy i parzoch szerokolistny), 16 ochroną częściową, a jeden uznawany jest za zagrożony w skali Europy (gałązkowiec różnolistny).

W trakcie monitoringu stwierdzono i zidentyfikowano 118 gatunków grzybów** i śluzowców.

Storzan bezlistny

Gatunki inwazyjne

Na monitorowanych kompleksach działek nie stwierdzano obcych gatunków w drzewostanie i podroście (tylko na jednej odnotowano jesion pensylwański), natomiast w runie powszechnie rejestrowano jeden gatunek inwazyjny (niecierpek drobnokwiatowy).

Gatunek ten stwierdzono na 24 spośród 58 monitorowanych kompleksów działek, na siedmiu jego populacje oszacowano jako liczne a na dziewięciu jako lokalnie liczne, ponadto, na wszystkich kompleksach, w kolejnych latach notowano jego zwiększoną frekwencję.

Niecierpek drobnokwiatowy

Podsumowanie

Wykupienie monitorowanych działek przez PPN dobrze zabezpiecza zbiorowiska leśne i stwarza perspektywę na ich zachowanie w dobrym stanie. Kluczowe jest zaniechanie prowadzenia gospodarki leśnej na tych wydzieleniach, nieusuwanie martwego drewna, niezmienianie stosunków wodnych i monitorowanie zagrożeń związanych z masowym ruchem turystycznym oraz rozprzestrzenianiem się inwazyjnych i ekspansywnych gatunków.

Skosatka zanokcicowata – jeden spośród 71 gatunków mchów stwierdzonych podczas monitoringu

Czyreń jodłowy – najczęściej występująca huba w pienińskich lasach

* oznaczenia gatunków mszaków wykonywane były przez dr inż. Grzegorza Vončinę, Pieniński Park Narodowy
** oznaczenia gatunków grzybów wykonywane były przez mgr Piotra Chachułę, Pieniński Park Narodowy

Projekt LIFE+ nr LIFE12 NAT/PL/000034 „Natura w mozaice – ochrona gatunków i siedlisk w obszarze Pieniny"